

KÜRESEL ETKİLERLE ŞEKİLLENEN SOSYAL POLİTİKA ANLAYIŞI EKSENİNDE SOSYAL POLİTİKALARIN GELECEĞİNİ TARTIŞMAK

Mehmet Merve ÖZAYDIN*

Öz:

Bilim dünyasında son çeyrek asırdır yapılan tartışmaların önemli bir bölümü küreselleşme temelinde gerçekleşmektedir. Başlangıçta ekonomik niteliği ile algılanan bu kavramın, ilerleyen süreçte bunun çok ötesinde etkilere sahip olduğu görülmüştür. Çok disiplinli ve kapsamlı bir çalışma sahası olan sosyal politikanın son dönemlerde yaşadığı dönüşüm üzerine yapılan tartışmalar, küreselleşme etkilerini hatırlatmakta ve sorgulamaktadır. Küreselleşmenin sosyal politika araçlarında üzerinde oluşturduğu etki, gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun tüm toplumları derinden etkilemiştir Sosyal politikaların temel belirleyicileri olan aktörlerin kısmen ya da tamamen güçlerini kaybetmeleri, yeni dönemde sosyal politikaların geleceğine ilişkin belirsizlikleri ve endişeleri artırmıştır. Her iki konunun da kavramsal analizindeki güçlükler, iki kavram arasındaki ilişkinin çok boyutlu bir şekilde analizini gerekli kılmaktadır. Bu “çok boyutluluk” temelinde hazırlanan çalışma, küreselleşmenin sosyal politika araçları üzerindeki etkilerinin analizine yöneliktir. Bu etkiler sonucunda şekillenen yapının nasıl bir sosyal politika anlayışını ortaya çıkaracağı ise merakla beklenmektedir. Bu çerçevede çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yeni sosyal politika anlayışının, küreselleşmenin ortaya çıkardığı yeni bir form mu, yoksa sosyal politikanın yeniden tanımlanması mı olduğu sorularına cevap aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Politika, Küreselleşme, Sosyal Devlet, Sivil Toplum, Refah Devleti.

DISCUSSING THE FUTURE OF SOCIAL POLICY IN THE EXTENT TO SOCIAL POLICY COMPREHENSION FORMED BY GLOBAL EFFECTS

Abstract:

In science world, a major part of the issues that have been handled in the last quarter are based on globalization. Initially, this concept has been

---

* Dr., Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, ozaydin@gazi.edu.tr.

perceived with its economic essence but in the progressive process its far beyond influences have been seen. The discussion on the alternation of social policy, which has a multi-disciplined and extensive working area, reminds and questions the effects of globalization. The effects of globalization at the social policy means have appeared in all societies whether they are developed or not. Becoming powerless of the actors that are the main determiners of social policies completely or partly has increased the uncertainties and worries about the future of social policies. The difficulties of the conceptual analysis for both issues necessitate a multidimensional analysis of the relation between these two concepts. This study, which is prepared based upon this "multidimensionality", aimed at the analysis of the effects of globalization on social policy vehicles. It is also being awaited impatiently that what sort of social policy comprehension will be arose by the structure which has taken form in consequence of these effects? In this frame, in the following chapters of this study, the answer of the questions whether the new social policy comprehension is a new form revealed by globalization or an anew definition of social policy will be seek.

Keywords: Social Policy, Globalization, Social State, Civil Society, Welfare State.

GİRİŞ

Birçok tarihçi ve bilim adamı tarafından dünya tarihinde bir geçiş noktası olarak kabul edilen Sanayi Devrimi, ekonomik bir devrim ve başarı olmanın yanında, klasik liberalizm uygulamasının etkisiyle her türlü müdahaleden uzak düzenlenen toplumsal yapısıyla da bir başarısızlığın ve sefaletin nedeni olmuştur. Sanayi Devriminin ilk dönemlerinden itibaren sistemin daha insani bir nitelik kazanması için çaba harcayan sosyal politika da, bu süreçte bir denge anlayışı olarak ortaya çıkmıştır. Sosyal politikanın bu yaklaşımı, kimi kesimlerce sistemin devamlılığını amaçlayan ve sistem için çalışan bir mekanizma olmakla hümanist eleştirilere uğrarken, büyük bir kesim içinse kapitalizmin vicdanı olarak olumlu değerlendirilmiştir.

II Dünya Savaşından sonra batı dünyasında ekonomik gelişmenin insan ve toplum temelli olarak ele alınmasında büyük bir işlev gören sosyal politika, en ileri ve modern uygulamalarını da bu dönemde ortaya koymuştur. Keynezyen iktisat anlayışının kamusal müdahalelere imkân veren niteliği, devletin sosyal niteliğini geliştirerek, refah devletine olan yolculuğu başlatmıştır. Ancak sürekli büyüyen sermayenin, teknolojik gelişmelerin de etkisiyle ulusötesi bir nitelik kazanması, ulus devlet yapılarının müdahale alanını daraltırken, işlevlerini de önemli ölçüde sınırlamıştır.

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde devletin yeniden düzenlenmesine yönelik tartışmalar, devletin gücünün ve ideal boyutunun ne olması gerektiği üzerinde odaklanmıştır. Bu durum bilinen en eski ve güçlü sosyal politika düzenleyicisi olan devletin, sosyal politikalar üzerindeki rolünün sorgulanmasına ve sosyal politikaların

geleceğine yönelik tartışmaların büyümesine neden olmuştur. Çalışmamızın kapsamı tüm bu tartışmaları içerecek düzeyde bir ölçüğe sahip olmadığından, bu iddialar içerisinde sosyal politikaların küresel bir nitelik kazandığı iddiası üzerinde durulacak ve bunun sosyal politikaların geleceğine yönelik yapılan tartışmalardaki önemine değinilecektir.

D) KÜRESELLEŞME KAVRAMI VE SOSYAL POLİTİKA İLİŞKİSİ

Sanayi Devrimi sürecinin ve uygulamalarının bir sonucu olarak şekillenen ve bilimsel bir niteliğe kavuşan sosyal politika anlayışı, ekonomik ve sosyal sistemin devamını sağlamaya yönelik önlemler bütünü olarak ortaya çıkmıştır. Sosyal politika kuramcılarında ve Türkiye’de de sosyal politikanın bilimsel öncülerinden olan Gerhard Kessler’in sosyal politikayı, “sosyal sınıfların hareketleri, tezatları ve mücadeleleri karşısında devleti ve hukuk düzenini ayakta tutmaya ve idame etmeğe matuf bir siyaset” (Kessler, 1948:12) olarak tanımlaması da bu gerçeği vurgulamaktadır. Sanayi Devrimi sürecinin ortaya çıkardığı en önemli ve yeni değişim, “çalışma” ve “çalışan” kavramları üzerinde olmuştur. Hakim iktisat ve yönetim düşüncesinin müdahaleyi reddeden tutumu ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan sorunlar, sosyal politikanın “çalışma” ekseninde gelişen bir yapıya sahip olmasına neden olmuştur.

Sosyal politikanın tanımlanmasına ilişkin güçlükler, bu sahanın diğer konularla ilişkisinin kurulmasında ciddi zorluklar yaratmaktadır. Kapsam, uygulama sahası ve zaman dilimi itibarıyla farklı tanımlamaların geçerli olması, tutarlı bir disiplin olma niteliğini zedelemektedir. Bu tanımları oluşturan kavramların, tarihsel süreç içerisinde sürekli ve köklü değişimlere uğraması da, bir başka önemli sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Sorun sadece bir tanımlama güçlüğü olmasının ötesinde, uygulamalarda da farklılaşan bir karakter arz etmektedir. Bu çerçevede, birbirine yakın sosyo-kültürel değerlere sahip olan ülkeler arasında dahi önemli farkların ortaya çıktığı görülmüştür. Anglo-Sakson geleneğinde sosyal politika, eğitim, sağlık, kişisel sosyal hizmetler, sosyal güvenlik ve konut hizmetlerinin kolektif olarak sağlanması ile ilgili bir uygulama alanına sahiptir. Bu hizmetlerin sunumundaki etkinlik ve verimlilik, hizmetleri kimin sağladığı ve hizmet sağlayanların kime karşı sorumlu olduğu konuları sosyal politikanın başlıca unsurlarıdır. Kıta Avrupası’nda ise sosyal politika terimi daha çok emek piyasasına mahsus kurumlar ve ilişkileri, özellikle de işçi haklarını ve sosyal ortaklar arasındaki anlaşma çerçevesini ifade etmektedir. (Kleinman,2006:159)

Sosyal politikanın tanımlanmasındaki diğer bir sorun ise, çözüm önerilerinde “neyin daha iyi” olduğunun kabullenilmesinde tek bir yolun bulunmayışıdır. Bunun nedeni, toplumda yaşayan bireyler ve gruplar arasında var olan değer yargılarındaki farklılaşmalardır. Değer yargılarının subjektif niteliği, sosyal politikaların bilimsel bulgularının önünde bir engel teşkil etmektedir. Ölçme ve benzeri bilimsel yöntemlerin

kullanılmasına ve çözümlerin bunlarla irtibatlandırılmasına karşın, uygulamalar, bireysel ve toplumsal tutumlarla sıklıkla itirazlara uğramaktadır.(Erskine,2003:11-12)

İçinde yaşadığımız dünyada meydana gelen değişim ve dönüşümü ifade etmekte özellikle son çeyrek yüzyılda sıklıkla kullandığımız küreselleşme kavramı, başlangıçta ekonomik niteliği ile dikkat çekmiştir. Sosyal politika tanımının yapılmasındaki zorluklara benzer bir durum küreselleşme için de geçerlidir. Kavramın bilimsel bir tanımın yapılmasına ilişkin çabalardan çok, kavram karşısında alınan ideolojik tutumlar, kavramın tanımlanmasında etkili olmaktadır. Bu durum küreselleşmenin ya toz pembe bir dünyanın bütün olumlu gelişmelerinin nedeni olarak görülmesini, ya da yaşanan tüm ekonomik ve sosyal olumsuzlukların kaynağında küresel etkilerin aranması sonucunu doğurmaktadır. Çok farklılaşan ve birbirinden kesin olarak ayrılan tanımlamalar istisna edildiğinde küreselleşmeyi, “yaşadığımız dünyada, uluslar, toplumlar ve yerel gruplar arası karşılıklı ilişkilerin ve etkileşimlerin genişlemesi, derinleşmesi ve hızlanması ile ilgili tüm eğilimler ve olguları kapsayıcı bir nitelik” (DPT,2000:1) olarak ifade edebilmek mümkün olacaktır.

Bu düzeyde bir genişliğe ve kavramsal belirsizliğe sahip iki kavram arasındaki ilişkilerin incelenmesi şüphesiz daha kapsamlı bir araştırmanın konusu durumundadır. Ekonomik, toplumsal, siyasi ve kültürel birçok açılıma sahip iki konu arasındaki etkileşimin sadece bir temas noktası üzerinden analizinin yapılması da doğru olmayacaktır. Bu çerçevede makale içerisinde küreselleşmenin klasik sosyal politika araçları üzerinde oluşturduğu etkilerden ve etkileşim sonucunda yeni bir sosyal politika anlayışının ortaya çıkıp çıkmadığı sorusundan hareketle bir çözümleme getirilmeye çalışılacaktır.

II) KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE SOSYAL POLİTİKANIN DÖNÜŞÜMÜ

Küreselleşmenin sosyal politikalar üzerinde sahip olduğu etkilerin analizi, ancak sosyal politika araçları üzerinde yarattığı baskının ortaya konulması ile mümkün olacaktır. Bu araçlarda zamana, coğrafyaya, ülkelere ve uygulanan sosyo-ekonomik modellere göre farklılıklar yaşansa da, temel işlevlerin yerine getirilmesindeki etkinlikleri açısından, herkesçe kabul edilen araçlar mevcuttur. Bunlar; en eski ve etkili sosyal politika aracı olan kamu müdahalesi, Sanayi Devrimi sonucunda sınıfsal bir niteliğe sahip olan ve çalışanların kendi aralarında bilinçli örgütlenmelerini ifade eden kendi kendine yardım mekanizması ve bunların etkileriyle dönüşen siyasal yapılanmalardır.

Sosyal politika üzerindeki küresel etkilerin sadece birkaç temel araçla sınırlı kalmadığını da hemen ifade etmeliyiz. Bu çerçevede küreselleşmenin sosyal politika üzerindeki bir diğer etkisi de, sosyal politikaların içinde şekillendiği toplumu etkilemesidir. İçinde yaşadığımız dönemde, “risk”, “belirsizlik”, “güvensizlik”,

“eşitsizlik” gibi kavramların, küreselleşmenin toplumsal sonuçlarını ifade ederken sıklıkla kullanıldığına şahit olunmaktadır.(Bozkurt,2005:349) Sistemin devamlılığını amaçlayarak, bireylerin geleceğe yönelik endişelerinin azaltılmasında önemli bir fonksiyona sahip olan sosyal politikanın, küresel etkilerin şekillendirdiği bir toplumda mevcut etkinliğini sürdüremeyeceği açıktır.

Küreselleşmenin sosyal politikalar üzerindeki bir diğer etkisi de özellikle ekonomik karakterinden kaynaklanan nedenlerle ekonomik yapıyı ve bu yapının içinde şekillenen çalışma ilişkilerini dönüştürmesidir. Çalışma ilişkilerindeki bu dönüşüm, çalışma hayatı ve ilişkileri üzerinden bir kurguya sahip olan sosyal politikanın zeminini kaybetmesi anlamına gelmektedir. Bu yeni durum sosyal politikayı, ya yeni çalışma ilişkileri temelinde sınırlı bir anlayışı tercih etme ya da sosyal politika temelini çalışma ilişkileri dışına taşıma gibi bir tercihte bulunmak zorunda bırakmıştır.

A) Devletin Sosyal Niteliğinde Yaşanan Değişim ve Kamu Müdahalesinin Güç Kaybı

1970’li yıllarda yaşanan ekonomik krizlerin ve sonrasında yaşanan sürekli ve yaygın işsizliğin suçlusu olarak sosyal liberalizm uygulamaları ve Keynezyen iktisat anlayışı gösterilmiştir. Keynezyen iktisat politikalarıyla sürekli genişleyen ve hantallaşan devlet, harcamaları sürekli artan ve gelirlerini aynı oranda artıramadığı için para basarak enflasyon yaratan bir niteliğe sahip olmuştur. Açıkların kapatılmasındaki iç ve dış borçlar devletin manevra kabiliyetini önemli ölçüde kaybetmesine neden olmuştur. Sosyal devlet anlayışı içerisinde devletin yeniden dağıtımcı rolü, kamusal alanlardan daha fazla yararlanmak isteyenleri devlete yaklaştırmış, siyasetçilerle her türlü pazarlığa girilen ve popülist politikalara prim verilen yeni bir ortamın doğmasına neden olmuştur.(Acar,2007:45)

Küreselleşmenin sosyal politikaların düzenleyicisi olan devlet üzerindeki etkilerini doğru analiz edebilmenin temel şartı, sosyal devletin ne tür bir fonksiyona sahip olduğunun anlaşılmasından geçmektedir. Sosyal devletin sadece, kapitalist ilişkiler sisteminde sınıflar arası uzlaşma anlayışı olarak ele alınmasının, sosyal devletin ve ona yönelik değişimin analizinde yeterli olmayacağı açıktır. Sosyal devlet anlayışı öncelikle refahın toplumsallaşmasını sağlayarak, sınıfsal farklılıklara dayalı batı toplumsal yapısını orta sınıflar lehine değiştirmiştir. Sosyal devlet anlayışı ile toplum, gelecek endişelerinden uzak ve geleceğini kurmaya katılan özgür bir sivil topluma dönüşmüştür. Bireyi, topluma ve devlete karşı koruyacak ara mekanizmaları yaratmış olması, sosyal devletin diğer bir özelliği olarak dikkat çekmektedir. Eğitimin yaygınlaştırılması ve teknolojik gelişmelere cevap verebilen insan gücünün sağlanması, sosyal devlet anlayışının ekonomik ihtiyaçlara da cevap veren niteliğini ortaya çıkarmıştır. Son olarak demokratik devletle birlikte refah devletini ortaya çıkarması, sosyal devletin kapitalist ilişkilere rağmen dönüşümü gerçekleştirme gücünü göstermiştir. Sosyal devletin sağladığı bu başarı kapitalist düşünce sistemini ortadan

kaldıramamış, uluslararası ölçekte yeni ilişkiler konseptinin yaratılması ile sosyal devletin yarattığı uzlaşma sahası tehdit edilmeye başlanmıştır.(Bilgin,2007:212-214)

Küresel etkiler çerçevesinde analiz edilen sosyal devletin 1980’li yılların başından itibaren yaşadığı dönüşüm, ulus devlet anlayışının aşındırılması ile birlikte ele alınmalıdır. Yeni dönemde ulus devletin aşılması iki boyutta gerçekleşmiştir. (Kazgan,2002:34) Bunlardan ilki, ulus devletin ekonomik yetkilerini artan oranlı olarak ulusüstü kurumlara devretmesidir. Ulusüstü kurumların bir kısmını, küresel çapta üyeleri bulunan Uluslararası Para Fonu (IMF), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (OECD) ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi kuruluşlar oluştururken, diğer bir kısmını ise bölgesel işbirliği antlaşmaları oluşturmaktadır. Ulus devletin aşılmasındaki ikinci boyut, yerel yönetimlerin güçlendirilerek, merkezi devlet olanaklarının, yetki ve sorumluluklarının kendi içindeki alt birimlere devredilmesidir. Yerel yönetimlerin özerkleşmesi, devlete olan bağlılığın azalmasına ve devletin sadece bir ara örgüt haline dönüşmesine neden olmaktadır.

Küreselleşme sürecinin devlet üzerindeki etkisinin bir sonucu olarak 1980’lerden sonra devletin doğrudan mal ve hizmet üreticisi olma konumunu terk etmesi, daha ziyade düzenleyici rolü ile ortaya çıkmasına neden olmuştur. Devletin düzenleyici rolü üzerindeki eleştirilerle ekonomiye müdahale alanı daraltılmaya çalışılmış, piyasalara ve rekabet gücüne daha fazla önem verilerek devletin küçültülmesi ve temel fonksiyonlarına döndürülmesi planlanmıştır.(Özdemir,2004:47)

Küreselleşen piyasalarda sermaye hareketleri önündeki engellerin kaldırılması ve serbest ticaret kurallarının uygulanması, devletin ekonomi üzerindeki müdahale alanını sınırlamış, buna rağmen gerçekleşen müdahaleler cezalandırılmıştır. Yeni dönemde ekonomi ve politika birbirinden ayrılmış, ekonomi, politikanın düşüşü pahasına yükselmiştir. Piyasaların güçlenmesi ve yarattığı sonuçlar küresel rekabetle meşrulaştırılıp ulusal kontrolün dışına taşındıkça, ulus devletlerin ekonomik sonuçları kontrol ya da değiştirme kapasiteleri azalmıştır. Ulus devlet artık kendi otoritesiyle ve tüm boyutlarıyla politik sonuçlar yaratmaya muktedir olan, yöneten bir güç değil yönetim biçimlerinin önerildiği ve bu şekilde meşrulaştırılarak kontrol edilen bir konumda görülmektedir. (Hirst;Thompson,2003:222)

1980’li yıllardan itibaren devletin küçülmesi bağlamında yaygınlık kazanan küresel politikalar; özelleştirme politikaları, uluslararası sermayenin önündeki milli engellerin kaldırılması ile kalkınma ve sanayileşme politikalarının merkez ülkelere kontrol altına alınması şeklinde kendisini göstermiştir. Özelleştirme politikaları, tekeli sermayenin önündeki rekabet engellerinin kaldırılması ya da gelişmekte olan ülkelerin kalkınma aracı olarak kullandıkları kuruluşların iç piyasaları kontrol amacıyla ele geçirmesine hizmet etmiştir. Bu durum, küresel sermayenin önündeki ulusal engellerin kaldırılmasına, gelişmekte olan ülkelerde krizlerin derinleşmesine, borçların artmasına ve yoksulluğun yaygınlaşmasına neden olmuştur. Toplumsal ilişkilerde müzakere süreçlerini ve müzakere aktörleri olan sendikaları yetersiz bulan küresel aktörler, sosyal

güvenlik kurumlarından bütün sosyal fonlara kadar sosyal devletin ürettiği bütün yapıları tasfiye etme çabası içine girmişlerdir.(Bilgin, 2005:13)

B) Kendi Kendine Yardım Mekanizmasının Çözülmesi

Sosyal politikanın gelişmesindeki en önemli araçlarından biri olarak kendi kendine yardım mekanizmaları, demokratik sistemler içerisinde çalışanların haklarını geliştirebilmelerinin bir aracı olarak görülmüş ve bu uygulamaları ile sosyal politikaların vazgeçilmez bir aracı niteliğini kazanmışlardır. İstihdam ilişkilerinde ortalama vasıfsız işçiyi esas alarak kitlesel pazarlık güçlerini ön plana çıkartan sendikacılık anlayışı, küreselleşme etkileri ile endüstri ilişkileri sisteminde yaşanan değişimin sonucunda önemli bir güç kaybına uğramıştır. Yaşanan teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı değişim, endüstri ilişkileri sistemindeki kurumların rolleri ve güçlerinin azalmasına ve bireyciliğin ön plana çıkmasına neden olmuştur. Üretim ve organizasyon yapısındaki değişimlere, işgücünün yapısal değişimlerinin de eklenmesi sendikacılık üzerindeki olumsuzlukları derinleştirmiştir. İşgücünün nitelik düzeyindeki artış, bireyselcilik ekseninde kendi beceri ve vasıflarına güvenen yeni çalışan tipini ortaya çıkarmıştır. Bu da, sendikaların sadece sosyolojik bir kuvvet ve baskı aracı olarak önemini azalmasını değil, çalışanlar için bir ihtiyaç olmaktan çıkmasını da gündeme getirmiştir.(Kurtulmuş,1996:199)

Küreselleşmenin örgütlenmeye ilişkin bir diğer etkisi de “çalışma” kavramının ortadan kaldırılmasına yönelik yarattığı baskı ile ortaya çıkmaktadır. Postfordist üretim anlayışının talep farklılaşmalarını sağlamak amacı ile üretimin esnek yapılandırılmasını öngören yaklaşımı, “ücretli çalışma” anlayışını olumsuz etkilemektedir. İşletme içerisinde ihtiyaç duyulan hizmetlerin dışarıdan sağlanabilmesi, kapitalist anlayışın XIX. yüzyılın başındaki toplumsal koşullara geri dönmeye olanak sağlamıştır. Sosyal güvenceden, izin haklarından, tazminatlardan yoksun taşeron işçileri, yeni dönemin sefaletini yansıtan çalışan grup olarak ortaya çıkmıştır. Dışarıdan hizmet sağlama, çalışmanın ücretlendirilmesini, bireysel olarak çalışma talebinde bulunanların her biri ile şirket arasında yapılan pazarlık konusu haline getirerek esnekleşmeyi tamamlamaktadır. Böylece sermaye, ücretli işçi ilişkilerini ortadan kaldırarak, kolektif hareketlerle elde edilen sınırlar üzerinde ilerleme sağlamıştır. Kolektif pazarlığın yerine bireysel pazarlığı, konvansiyonel ücretlerin yerine bireyselleştirilmiş ve değiştirilebilir ücretleri, ücretli çalışan ilişkilerinin yerine ticari ilişkileri geçiren sermaye, çalışanlar üzerinde, yönetim iktidarının ve makine baskılarının yerine, birbirleriyle rekabet ederek parçalanmış bireylerin ilişkilerini düzenleyen ve piyasa tarafından belirlenen kurallar bütününü ikame etmektedir.(Gorz,2001:76)

Küreselleşme sürecinde uygulanan yapısal uyum programları, çalışan yoksulları, işçi hareketlerini, toplumsal hareketleri ve dolayısıyla sendikalizmi derinden etkilemiştir. Hemen hemen tüm dünyada 1980 sonrasında sendikacılık oranlarında ciddi düşüşler meydana gelmiştir. Sendikaların küreselleşmeyle serbest kalan güçlere

verdiği kuvvetli tepkiler olsa da bunların çok sınırlı kaldığını söylemek mümkündür. Bu dönem boyunca emeğin toplumsal alandaki gücünü önemli ölçüde kaybettiğine şahit olunmuştur.(Munck, 2003:156)

Yeni teknolojiler, işletmelerin yeniden yapılanmasıyla, üretim, örgütlenme ve yönetim anlayışlarını değiştirmiş ve işletmeler bu gelişmelere yanıt verecek nitelikte işgücünü talep eder duruma gelmişlerdir. Bu örgütlenme anlayışında az sayıda nitelikli işgücü için doyurucu çalışma koşulları sunulmakta ve onlara yeniden eğitim gibi sürekli yatırımlar yapılırken, toplam kalite ve insan kaynakları yönetimi gibi uygulamalar da gündeme gelmektedir. Bu tür işgücü için sendikal dayanışma giderek önemini yitirmekte ve esnek yapılanma içerisinde istihdam ve çalışma koşullarında farklılıklar içeren bir işgücü oluşmaktadır. İşgücü yapısının karmaşık ve bölünmüş niteliği, hem bu işgücünü örgütleyebilme hem de onların farklılaşan çıkarlarını temsil sorununu ortaya çıkarmaktadır. İşyerinde iş güvencesini güçlendirmeye çalışan sendikalar, bunu başardıkları ölçüde işgücü piyasasının güvenceli ve güvencesiz işler olarak ikiye ayrılması düşüncesini güçlendirmektedirler. Daha iyi çalışma koşulları ve kısa süreli çalışma talepleri bir yandan esnek işgücü kullanımını özendirirken diğer taraftan bu gerçeğin sendikalarca kabul edilmesine neden olmaktadır.(Koray,1998:366)

Sendikal yapıların güç kaybetmesinde diğer bir etken de, işsizliğin uzun süreli yaygın bir nitelik kazanması olmuştur. Avrupa Topluluğu ülkelerinde 1970’li yılların başında %4 dolayında olan işsizlik oranı, 1980’lerin sonlarına doğru %11’lere ulaşmıştır. Uzun süreli yaygın işsizlik, sendikaların üye sayılarını artırmaları ve toplu pazarlık güçlerini korumaları önünde büyük bir engel oluşturmuştur. Sendikal yapıların çalışanları için yaptığı mücadelenin yanına işsizlikle mücadelenin de eklenmesi, değişik çıkarların bir arada korunması zorunluluğunu getirmekte ve başarı şanslarını azaltmaktadır. (Koray,1992:124) İşsizliğin yeni işler yaratılamaması şeklinde gelişen doğası, sosyal bir sorun olarak büyümesine neden olmuştur. Yeni dönemde istihdamın sektörel dağılımına ilişkin tablo da örgütlü çalışan hareketlerini olumsuz etkilemektedir. Yeni teknolojilerin daha çok hizmet sektöründeki istihdamı artırması ve bu sektördeki yoğun esneklik uygulamaları nedeniyle sendikaların gücü olumsuz yönde etkilenmiştir. Az sayıda nitelikli işçinin sürekli işgücü haline gelmesi, işkolu sendikacılığı yerine daha etkisiz bir sendikacılık uygulaması olan işyeri sendikacılığını geliştirmiştir. Ayrıca esnek üretim ile küçük ve orta ölçekli işletmelerin ön plana çıkması, kitle sendikacılığını tehdit etmektedir. (Yalınpala,2002:297)

C) Neo-Liberal Politikalar Etkisindeki Siyasetin Dönüşümü ve “Sosyal Politikasız” Siyaset

II. Dünya Savaşı’nı takip eden otuz yıllık dönemde Batı’da sosyal uzlaşımın ve sosyal politikaların güç kazanmasını sağlayan unsurların önemli ayaklarından biri siyasi yapı içerisinde sosyal politika savunmasını yapan partilerin güç kazanması olmuştur. Bu çerçevede başta Avrupa olmak üzere birçok ülkede, sosyal politika

savunmasını yapan sosyal demokrat, sosyalist ve işçi partileri altın dönemlerini yaşamışlar ve uzun yıllar iktidarda kalmayı başarmışlardır. Sosyal devletin başarısını ifade etmekte kullanılan birçok sosyal politika uygulaması, bu siyasi partilerin etkin mücadeleleri sonucunda yerine getirilmiştir. 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren sosyal devletin vaatlerini yerine getirmekte yetersiz kalması, arkasındaki toplumsal desteğin düşmesine neden olmuştur. Bu gelişme sosyal devletin uygulayıcısı olan sosyal demokrat partilerin güç kaybetmesine, bunun karşısında israfları azaltarak hükümeti etkinleştirme vaatlerinde bulunan muhafazakâr partilerin toplum tarafından desteklenmesine yol açmıştır.

Sosyal demokrat partilerin güç kaybetmesinde iki temel etkenden söz etmek mümkündür. Bunlardan biri işçi sınıfının sayıca gerilemesi, diğeri ise sosyal demokrat partilerin işçi sınıfındaki tabanlarının kaymasıdır. 1980'lerden itibaren işçi sınıfı, sosyal demokrasinin referans seçmen kaynağı olmaktan çıkmış ve sosyal demokrasi hareketi orta sınıftan da gelen talepler karşısında farklı talepleri uzlaştırıcı bir niteliğe dönüşmek zorunda kalmıştır. Sosyal demokrasiye soldan gelen baskıların yanı sıra neo-liberal sağ da önemli bir rakip olarak ortaya çıkmıştır. Klasik sosyal demokrasi politikalarının terk edilmesi, bu iki gelişmenin bir sonucu olarak açıklanabilmektedir. Bu süreçte sosyal demokrat partiler, heterojen seçmen kitlesini tatmin edecek kapsayıcı politikalara yönelmişlerdir. Klasik eşitlik söylemi tarihe karışırken “modernite”, “uzmanlık”, “etkililik” temaları gündeme taşınmıştır. Bu gelişmeler sonucunda sosyal demokrasi hareketi post-materyalist ve liberal düşüncelere açılma eğilimi duymuştur. (Marliere,2007:73)

1980'lerin başından itibaren krizlerden çıkış amaçlı ortaya konulan ekonomik yapısal düzenleme programları sosyal politika sorunlarının daha da artmasına yol açarken, topluma da ciddi sosyal maliyetler yüklemiştir. Kriz etkilerinin aşılmasında neo-liberal yaklaşımlar ön planda tutulmuştur. Bu model ekonomide piyasa kontrolünün kaldırılması, ticari liberalizasyon ve kamu sektörünün bölünmesiyle karakterize edilmiştir. Devletin sosyal gelişme konusundaki bütünüleyici rolü terk edilirken onun yerine finansal sektöre gelir pompalayan, vergi politikası ve faiz oranları ile piyasa işleyişine yardımcı bir anlayış ortaya çıkmıştır.

Neo-liberal sosyal politika anlayışı finansal politikalarla sermaye birikiminin gelişimine katkı sağlamaktadır. Birçok Latin Amerika ülkesinde sosyal güvenlik sistemlerinin özelleştirilmesi, finansal kaynakların özel sermayeye devredilmesine ve sermaye birikimine yol açmıştır. Neo-liberal politikaların sosyal politikalar üzerindeki ikinci etkisi hedef belirlemedi. Fonların daraltılması sosyal politikaları önemli ölçüde etkilemektedir. Neo-liberal politikalar baskı grubu niteliğindeki sosyal gruplara yönelik politikalar geliştirirken, kırsal yoksullar ve kayıtdışı sektör çalışanları bu kapsamın dışında kalmaktadır.(Şenkal,2005:157)

Yeni liberal çözümlemenin doğal uzantılarından biri de minimal devlet anlayışıdır. Buna göre, toplumun zenginleşmesi, insanların özgürleşmesi ve toplumun

ileriye gitmesi için devletin ekonomik alanlardaki düzenleme fonksiyonunun tasfiye edilmesi gerekmektedir. Bu anlayış refah devletinin ortadan kalkmasını, devletin ekonomik alandaki işlev ve girişimlerinin pazara devredilmesini ve devletin sadece yasa ve düzen sağlamakla görevli olmasını hedeflemektedir.(Şenkal,2005:137)

Neo-liberal politikalarla şekillenen küreselleşme süreci, sosyal demokrasi anlayışı açısından birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Eski dönemde savunulan müdahaleci devlet anlayışına yeniden güncellik kazandırılması artık mümkün olmamakla birlikte, küreselleşmeden kaynaklanan zenginliğin sınıflar ve uluslar arasında dengeli bir şekilde paylaşılması için sıkı düzenlemeler gerekmektedir. Ancak bunun için genel kabul gören iktisat kanunlarına meydan okumak ve uluslararası güçlerle mücadele etmek gerekecektir. Böyle bir gelişme de sosyal demokrasinin 1980'li ve 90'lı yıllarda güçlkle elde ettiği saygın ve sorumlu siyaset imajını tehlikeye sokacaktır. Bu sonuçlardan kaçınan sosyal demokrasi hareketi, neo-liberal küreselleşmenin aşırılıklarını kınamakla yetinmekte ve buna karşın ciddi bir alternatifinin bulunmadığını da itiraf etmektedir. (Marliere, 2007:77)

III) YENİ BİR SOSYAL POLİTİKA ANLAYIŞINDAN SÖZ EDİLEBİLİR Mİ?

Küreselleşen dünya, başta çalışma ilişkileri ve işgücü piyasaları ile büyük bir dönüşümün içine girmiştir. Emek için yaratılan küresel rekabet düzeyi, sermaye karşısında daha zor bir dönemin işaretlerini verirken, kazanılan haklardan da geriye gidilebileceği görülmektedir. Sermayenin kazandığı uluslarüstü hareketlilik, ulus devlet ve politikalarını sınırlarken, krizler karşısında devleti donanımsız bırakma işlevini sürdürmektedir. Sosyal devlet ve savunucuları bu süreçte bir sosyal politika aracı olma konumunu hızla kaybetmektedirler.

Yaşanan bütün bu gelişmelerin sosyal politika ihtiyacını ortadan kaldıran yeni bir dünya düzeni getirdiğini söylemek de mümkün değildir. Gelir farklılıklarının ülkeler ve güç dengeleri arasında sürekli arttığı, sosyal korumanın zayıfladığı, işgücü piyasalarının kutuplaştığı, ekonomik krizlerin işsizler üzerindeki etkilerini derinleştirdiği bir yapıda sosyal politika ihtiyacının ortadan kalktığını söylemek mümkün değildir. Bu süreç küreselleşme tezi ile birlikte okunduğunda ise karşımıza şöyle bir durum çıkmaktadır. Sosyal politika günümüz dünyasında her ne kadar ulusal bir sorun olarak algılanmaya devam etse de, küreselleşme sürecinde ulusal sınırları aşan boyutu daha çok öne çıkmıştır. Ulusal sosyal politikanın düzenleyicisi olan devlet ve devlet dışı kurumlar ulusüstü ve uluslararası düzeylerdeki sosyal politika düzenlemelerinden etkilenmektedirler. Uluslarüstü aktörler tarafından uygulandığı varsayılan küresel sosyal politika, küresel yeniden dağıtım, küresel sosyal düzenlemeleri ve küresel sosyal yetkilendirmeyi şekillendirmekte ve bu değişim ulusüstü örgütlerin ulusal politikaları biçimlendirme usullerini de kapsamaktadır. (Yeates, 2001:28)

A) Küresel Sosyal Politika İddiasını Test Etmek

Küreselleşmenin, refah devletini zedeleyerek sosyal politikalar üzerinde olumsuz etkilere sahip olduğu tezi, küreselleşme-sosyal politika ilişkisinde sıkça kullanılmaktadır. Gerçekten de ekonomik küreselleşmenin, çeşitli refah devletlerinin borç alabilme gücünü etkileyerek onları, refah önlemlerini devam ettirebilmeleri konusunda ciddi bir baskıya maruz bıraktığı, çeşitli ülke örneklerinde görülmektedir. Ancak küreselleşmeyle birlikte özerklikleri önemli ölçüde azaltılan ve giderek güçsüz duruma düşen hükümetlerin görüntüsünün abartılı olduğuna dair düşüncelere de rastlanmaktadır. Küreselleşme sürecinde hükümetler refah devletlerinin yeniden yapılandırılmasında daha sıkı bir şekilde sınırlandırılmış politika seçenekleri içerisinde olsalar da küreselleşmeye cevap verebilmektedirler. Bu çerçevede Avrupa Birliği'nin rolü, küreselleşmenin baskılarına karşı direnç gösteren uluslarüstü bir yapı olarak daha önemli bir hale gelmektedir. Benzer şekilde Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Çalışma Örgütü gibi uluslararası kuruluşları, küreselleşmenin kötü temsilcileri olarak görmektense, bu kuruluşların küreselleşme ile ulusal refah devleti politikaları arasındaki ilişkiye nasıl dahil edileceğinin dikkatli bir şekilde kavranmasına ihtiyaç duyulmaktadır.(Sykes, 2003:165)

Dünyayı küreselleştiren güçlü aktörler olarak ortaya çıkan uluslararası kuruluşlar, bu süreçte sosyal politika meselelerine ilgilerini artırmışlardır. Bu ilgi bir kesim tarafından sosyal sorumlulukların fark edilmesi olarak algılanırken, buna muhalif büyük bir cephe de bu ilgiyi sosyal politikasızlığa yol açacak bir gelişme olarak endişe ile karşılamaktadır.

Küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı küresel politığın bir sonucu olarak, sosyal politika tedbirleri küreselleşirken, küresel politika ve düzenlemeleri de sosyalleşmiştir. Küresel politikaların sosyalleşmesinin, küresel kapitalizmi düzenlemenin bir yolu olduğu düşüncesi ağırlık kazanmaktadır. Küresel alan arzu edilen refah modeliyle kamunun, ticaret kurumlarının ve gönüllü sektörlerin ideolojik ve politik mücadelelerine sahne olan bir alana dönüşmüştür. Ulusal ya da bölgesel düzeyde sosyal politikalar gittikçe artan oranda Dünya Bankası ve IMF gibi küresel kurumlardan, OECD ve Avrupa Komisyonu gibi uluslarüstü oluşumlara kadar uzanan çok sayıda kurumun içsel ve dışsal sosyal tedbirleri tarafından biçimlendirilmeye başlanmıştır. (Yeates, 2001:29)

Uluslararası kuruluşlar, kamu harcamalarını bir bütün olarak verimsiz kabul eden iktisadi yaklaşımların etkisiyle, 1980'lerin sonuna kadar kalkınmakta olan ülkelere, kamu harcamalarının tüm kalemlerinin daraltılmasına yönelik yapısal programlar sunmuşlardır. Bu yapısal uyum programlarının yıkıcı sosyal etkileri, bu programların yeniden gözden geçirilmesini gerekli kılmıştır. Dünya Bankası başta olmak üzere tüm uluslararası kuruluşlar, yeni kalkınma kurumlarının da etkisiyle, kamu harcamaları içinde "beşeri sermaye"ye yönelik harcamalarla, diğer harcamaları ayırmaya başlamışlardır. Sadece sağlık ve eğitimin değil, konut, şehircilik ve kültürün

de beşeri sermaye içinde değerlendirildiği bu yeni yaklaşım, devletin daraltılmasını değil, varlık biçiminin değiştirilmesini önermektedir. (İnsel, 2005:209-210)

Dünya Bankası, IMF, OECD, BM ve AB gibi uluslararası örgütlenmeler sosyal düzenlemelerin oluşturulmasında doğrudan ve dolaylı olmak üzere aktif bir role sahiptirler. Bu kurumlardan hem düzenleme hem de hazırlık açısından en kapsamlısı olan Avrupa Birliği'nin işgücü ve sosyal düzenlemeler, yapısal fonlar ve çeşitli sosyal programlar şeklindeki uygulamaları, önemli bir küresel düzenleme sahası oluşturmuştur. 1990'lı yıllarda BM ve ILO gibi kuruluşlarca ekonominin kamu tedariki, sağlık, sosyal ve eğitim hizmetlerinde sübvansiyon sağlanması şeklindeki tavsiyelerine, son dönemde Dünya Ticaret Örgütü de anahtar bir aktör olarak katılmıştır. Örgüt, sermaye hareketliliğinin hükümetler üzerindeki etkilerinin yol açtığı sosyal standartlardaki gerilemeye karşın, serbest ticaret çerçevesinin ulusal sağlık, sosyal ve çevresel standartlar üzerindeki etkilerine odaklanmıştır. (Yeates, 2001:30)

Yeni dönemde uluslararası kuruluşların sosyal politika yaklaşımlarında ciddi değişiklikler meydana gelmektedir. Başlangıçta, IMF'nin refaha değil çalışmaya vurgu yapan güvenlik ağı yaklaşımını, sosyal politikalara tercih ederek refah harcamalarını ekonomi üzerinde bir yük olarak ele alması ve Dünya Bankası'nın yoksulluğun azaltılması üzerine yeni sosyal güvenlik yaklaşımları önemli değişimlere uğramaktadır. Sosyal politika uygulamalarının ekonomik büyüme üzerinde olumlu katkılar sağlayabileceği düşüncesi, IMF'nin küreselleşmenin toplumsal boyutlarını biraz daha ciddiye aldığı bir göstergesidir. Dünya Bankası da küreselleşme sürecinde sosyal korumaya risk yönetimini açık bir şekilde eklemlenmesi bu değişimi ortaya koymaktadır. (Deacon,2006:111)

Dünya Bankası'nın 1996 yılında oluşturduğu insani gelişme ağının üç ayağını; sağlık, beslenme, nüfus; eğitim ve sosyal koruma oluşturmuştur. Sosyal koruma bölümü, toplumsal hayata katılımın sağlanmasında risk yönetimi üzerinde yoğunlaşmış, emek piyasası ve emeklilik reformlarını pek çok ülkede Sivil Toplum Kuruluşlarını ve sosyal fonları destekleyecek şekilde stratejiler geliştirme arayışına girmiştir. Bu, hükümetlerin riskleri kapsama, hizmetlerin sunumunu evrenselleştirme ve ekonomiyi düzenleme sorumluluklarından çok, bireyin, küreselleşmenin artırdığı riskler ve belirsizliklere karşı kendini güvence altına alma sorumluluğuna vurgu yapan bir stratejiyi önermek anlamına gelmektedir. (Deacon,2006:114) Ekonomik liberalizmin gerçekleşmesinde toplumsal sonuçlarla ilgilenmeksizin kamu harcamalarının kısılması savunması içinde olan IMF'nin de küreselleşme sürecinde sosyal gerçeklikleri kabullendiği uygulamalara ve söylemlere şahit olunmaktadır. Bu süreçte Asya'daki finansal krizin IMF'yi sosyal politikaların yeterliliği üzerinde ciddi bir sorgulamaya yönelttiği de açıktır. Küreselleşen dünyada ekonomik hedeflere ulaşırken buna, temel sağlık ve eğitim, sosyal koruma, çevre koruması gibi diğer öğelerin de ilavesinin gerekli olduğu anlaşılmıştır. (Deacon,2006:116)

Soğuk savaşın sona ermesinin ardından, Birleşmiş Milletler de sosyal sorunları çalışmalarında öne çıkarmış ve bu sosyal sorunlar içerisinde yoksulluk özel bir öneme sahip olmuştur. Soğuk savaş yıllarında ağırlıklı olarak, silahsızlanma ve güvenlik politikalarını gündemine alan kuruluş, 1990'lı yıllardan sonra sosyal kalkınma üzerinde yoğunlaşmıştır. 1990'lı yıllarda yedi büyük dünya zirvesi gerçekleştiren Birleşmiş Milletler, zirvelerin sonunda, sosyal sorunların çözümü ve yoksulluğun giderilmesi konusunda ülkeleri çok sayıda taahhüt altına sokmuştur. (Yıldız,2002:831)

Sosyal harcamaların, sosyal bütünlüğü korumanın bir aracı olduğu düşüncesini sosyal politika düşüncesinin temelini yerleştiren ILO, muhafazakar-korporatist bir sosyal koruma anlayışının savunuculuğunu yapmıştır. Temel çalışma standartlarının uluslararası boyutta sözleşme ve tavsiyelere dönüşmesi, sosyal politikanın uluslararası boyutunun gelişimine büyük katkılar sağlamıştır. Ancak küreselleşme sürecinde Dünya Bankası ve IMF eksenli yeni sosyal politika anlayışının etkilerinin ILO üzerinde de görüldüğünü söylemek mümkündür. Dünya Bankası'nın sosyal güvenlik sistemlerinin bazı kısımlarının özelleştirilmesi yönündeki tavsiyelere yapılan itirazlara karşın, bireyselleştirilmiş özel emeklilik sistemlerine verdiği destek, sosyal politika düşüncesinde önemli bir sapma olarak değerlendirilmiştir. (Deacon,2006:190)

Uluslararası kurumların küreselleşme sürecinde ortaya koydukları sosyal politika yaklaşımları, küresel bir sosyal politikanın tanımlanması gereğini ortaya koymaktadır. IMF, OECD ve Dünya Bankası, küreselleşmenin sosyal sonuçlarını esas alan yaklaşımlarla sosyal politikaları dönüştürme gayreti içerisindeyler. Diğer taraftan ILO, geleneksel kararlıklarından taviz vererek, küresel sosyal politika anlayışına uyum sağlama gayreti içerisindeydir. Kurumsal çözümlerin sosyal nitelik kazanması, sosyal politikaların geleceğine ilişkin iyimser tahminlerin doğmasına neden olurken, bunların geleneksel kurumların ortadan kaldırılmasına aracılık ettiğine ve sosyal politikaların sonunu hazırladığına inanan görüşler de azımsanmayacak boyuttadır.

B) Yeni Bir Sosyal Politika Aracı Sivil Toplum mu?

Sosyal politikaların küreselleştiği iddialarının bir diğer destek noktasını da gönüllü örgütlenmeler oluşturmaktadır. Din kurumları, aile ve devletin terk ettiği sahada bireysel sorumluluk tercihleri olarak gönüllü örgütlenmeler, yeni olmayan ancak yeniden işlevsel hale gelen görünümleri ile dikkat çekmeye başlamışlardır. Bu kuruluşlar bir yandan devletin işlevlerini yerine getirirken diğer yandan mali ve kamuoyu destekli görünümüleriyle güçlü birer küresel aktöre dönüşmektedirler. Gelişmiş ülkelerde son yıllarda yoğun bir gelişme gösteren, gönüllü sektör (Voluntary Sector), kâr amacı gütmeyen sektör (non-profit sector), hükümet dışı örgütler (Non-governmental organizations NGO), üçüncü sektör (third sector) olarak da adlandırılan bir sektörün hızla yükselişine tanık olunmaktadır.

Gönüllü kuruluşların sosyal politika işlevini kazanmalarına neden olan gelişmeler arasında dini, psikolojik ve tarihsel nedenlerden de söz etmek mümkündür. Yine kapitalist iktisat anlayışının piyasa mekanizmasının işleyişindeki başarısızlıkları bertaraf edememesi, toplumsal sorunların genişlemesine ve derinleşmesine neden olmuştur. Devletin bu süreçteki düzenleyici rolünün sürekli olarak gerilemesi, çok kültürlü toplum yapısı ve demokrasinin gelişimi gibi unsurlar bu örgütlenmelerin güç kazanmasındaki diğer faktörler olarak ifade edilebilir. (Uslu,1999:47-58)

Sosyal politika ve küreselleşme arasında ulusal düzeyde devam eden mücadele, uluslararası politik ve kurumsal alana taşınmıştır. Bu yeni alanda hükümetlere ilave olarak sermaye, emek ve sivil toplum kuruluşları temsilcileri karşımıza çıkmaktadır. Özellikle sivil toplum kuruluşları küresel sosyal ve çevresel problemlerde verdikleri tepkilerde olduğu gibi, küresel sosyal politikayı da biçimlendirmek için eylemlerini bu alana yönelmişlerdir. (Yaetes, 2001:28-29) Sivil toplum kuruluşları küresel alanın sayısız sosyal sorunları hakkında uluslararası söyleme önemli katkılar sağlamışlardır. Özellikle son yirmi yılda, insan hakları savunucuları, cinsiyet aktivistleri, gelişimciler, yerli halkların grupları ve diğer ayırt edilebilir çıkar temsilcileri, daha önce devlet temsilcileri için ayrılmış olan politik sahada aktif hale gelmişlerdir. Bu güçlenme kiliseler, işçi sendikaları ve insani amaçlar etrafında kurulan birçok uluslararası örgütün prestijini ve mevkiini yükseltmiştir. (Gordenker,Weiss,1996:17)

Günümüzde ulusal düzeyde güç kazanan gönüllü örgütlenmelerin ulusal düzeyden uluslararası düzeye doğru taşındığı görülmektedir. Diğer bir ifade ile gönüllü örgütlenmeler de küreselleşme olgusuna paralel bir gelişme göstermişlerdir. Bu gelişme ulusal vatandaşların oluşturduğu gönüllü örgütlenmelerdeki vatandaş kavramının genişleyerek “sorumlu dünya vatandaşlığına” kaymasına neden olmuştur. Sınırların ortadan kalktığı küresel dünyanın herhangi bir yerindeki savaş, yoksulluk, çevre sorunları sadece o ülkeyi değil bütün ülkeleri ilgilendirir konuma gelmiştir. Dolayısıyla gönüllü örgütlerin yaygınlaşarak sorunların giderilmesine yönelik yürüttükleri çabalar, yüksek ahlaki değerler yanında egoist değerler de taşımaktadır. (Şimşek,2000: 335-336)

SONUÇLAR

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde yaşanan baş döndürücü teknolojik gelişmeler ve ekonomik yapının krizler karşısında gerekli cevapları bulamaması yeni bir dönemin habercisi olmuştur. Yeni bir kavram olarak küreselleşmenin ortaya çıkışını her şeyden önce makro ve mikro düzeylerde yaşanan bir yönetim krizi olarak ele almak gerekmektedir. Fordist üretim anlayışının meydana getirdiği, büyük fabrikalar ve devasa yönetim kadroları, parçalara bölünmüş merkezileştirilmiş görevler, hiyerarşik ve esnek olmayan örgütlenme, şirketleri dayanıksız hale getirmiştir. Hızlı teknolojik gelişmelere ve yaşanan ekonomik krizlere bu hantal şirket yapılarının cevap verebilmesi mümkün olmamıştır. Bu noktada küreselleşme, pazar arayışı ve

enfomasyon devriminden önce bir yönetilebilirlik krizi olarak ortaya çıkmıştır. Bu süreçte şirketlerin fordist üretim anlayışının şekillendirdiği yapıların kırılarak daha kuralsız bir anlayışa geçiş, çözüm olarak görülmüştür.

Şirketlerde yaşanan yönetilebilirlik krizine benzer bir durumda kamu düzenlemeleri noktasında gerçekleşmiştir. Sosyal refah devletiyle sağlanan koruma ve yardımlar, ne geniş halk kesimlerini kapitalist sistemle barıştırabilmiş, ne de süreklilik kazanarak toplumsal çatışmaları durdurabilmiştir. Her alana müdahale eden devlet, yapmış olduğu düzenlemelerle müdahale alanını sürekli genişletmiş ve sivil toplumu kendi içinde adeta eritmiştir. Her konuda sorumlu olan, yardım istenen ve eleştirilen devlet, ekonomik ve sosyal yapıdaki hızlı değişimler neticesinde bu işlevlerini daha fazla yerine getirememiştir. Bunun sonucunda yapıcısı olmayan, kurallarını tüm aktörlere dayatabilecek ve anonim bir düzenleyici olarak “piyasa” öne çıkmıştır. (Gorz, 2001:21-22) Gelişmiş ülkelerde istihdamın azalmasının ve işsizliğin artmasının nedeni olarak, yeni teknolojilerin, özellikle de mikro-elektronik teknolojisinin gelişmesi sonucu ortaya çıkan yapısal değişimlerin ve üretimin sanayi sektöründen hizmetler sektörüne kaymasının önemli etkileri olmuştur. Küresel piyasaların işleyişini ifade eden yeni işbölümü, rekabet gücü esasına dayanmaktadır. Rekabet gücünün ucuzluk ve kalite ekseninde yapılanması, verimlilik artışları yanında işgücü maliyetlerinin de düşürülmesini gerekli kılmıştır. (Yalınpala,2002:264-265)

Bütün bu olumsuz gelişmelere sosyal politikanın kapsamının ve koruma alanının geliştirmesini gerekli kılarken, sosyal devletin ve onun destekleyicisi konumunda olan unsurların güç kaybetmesi, sosyal politikaların geleceğine ilişkin endişeleri artırmıştır. Ulus devlet ekonomik donanımlarından arındırılmış bir yapıya dönüştürülürken, sendikalardan demokratik gelişim ve çevre haklarında duyarlılık gibi sivil toplum fonksiyonları beklenir olmuştur. Yeni dönemde siyaset de sosyal politika savunması yapmaktan çok uzaktır. Sosyal demokrasi hareketinin küreselleşme süreci ile uyumlu kılınması hareketi olan üçüncü yol, sosyal demokrasinin klasik işlevlerinden sıyrılarak sağlık harcamalarında ve iş güvencesindeki sınırlamalardan, piyasanın kendisinin refah artışı sağlamasına kadar uzanan bir dizi politika önermesi içermektedir. Devletin düzenleyici rolünün, kamu harcamaları ile finansal dengeleri bozan bir niteliğe değil, piyasayı yönlendirici, aktif bir role sahip olması gerektiğini savunur. Marksizmden itibaren süzülerek gelen sol hareket, üçüncü yolla beraber piyasa gereklerine uyum sağlamış ve liberal felsefeyle önemli ölçüde eklenmiş görünmektedir.

Bütün bu gelişmelere son dönemde “temel gelir” tartışmalarının da eklendiği görülmektedir. Kişinin çalışma yaşamındaki pozisyonundan bağımsız olarak, vatandaşlık hakkına bağlı olarak yapılacak nakit gelir desteğini içeren temel gelir, bu niteliği ile etkin bir sosyal politika işlevi olarak görülebilir. Ancak emek değerinin yerine, insan haklarına dayalı bir değer konulması, çalışma eyleminden tamamen bağımsız kılınmak istenilen sosyal politika anlayışının temel gelir ile sınırlı bir yöne

sürüklendiği izlenimini uyandırmaktadır. Yoksulluğa yönelik niteliğiyle destek gören bu yaklaşımın işsizliği artırıcı etkileri de göz ardı edilmemelidir. Sosyal güvenlik, sosyal yardım ve sosyal hizmet harcamalarının kamu finansman dengeleri üzerindeki olumsuz etkilerinin sürekli olarak tartışıldığı günümüzde, temel gelirin bu harcamaların ikamesi pozisyonunda olup olmadığının tartışması, sosyal politikanın geleceği açısından büyük önem taşımaktadır.

Küreselleşme sürecinde sosyal politika için en büyük tehdit, güç kazandığı, çalışma ilişkilerine dayalı yapının başta teknolojik gelişmelerin etkisiyle değişimi ve dönüşümüdür. Bu gelişmeler “çalışma”nın sonuna gelindiği yönündeki tartışmalara hız kazandırmıştır. Büyüyen sosyal politika sorunları ile küresel ölçekte mücadele edilmesi gerektiğini düşünen yaklaşımlar, uluslararası kuruluşların 1990’lı yıllardan itibaren bu alana yönelmelerini önemsemektedirler. Bu gelişme, sosyal politikaların uluslararası düzeyde ele alınmasını ve çözümlere katılımın çok taraflı bir yapı içinde gerçekleşmesini gerekli kılmaktadır. Ancak küreselleşmenin somut uygulayıcısı olan bu kuruluşlara karşı oluşmuş olan güvensizlik, iyi niyetli de olsa girişimleri sonuçsuz bırakmaktadır.

Klasik işlevlere sahip olan sosyal politika araçlarının etkisini yitirdiği ve yeni araçlarla küresel sosyal politika anlayışının şekillendirilmeye çalışıldığı yeni dönemde, tek ve standart bir sosyal politika anlayışının ortaya konulması da mümkün görünmemektedir. Her ülkenin kendi sosyo-kültürel yapısı içerisinde şekillenen sosyal politika anlayışı, karşılaştığı sorunlara da öncelikle bu alandan cevaplar bulmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla küreselleşme etkileri ne kadar abartılırsa abartılsın, sosyal politikaların geleceğinin öncelikle ulus devlet zemininde aranacağı da unutulmaması gereken bir gerçekliktir. Bu çerçevede en ileri sosyal politika uygulamalarının görüldüğü Avrupa Birliği’nin güçlü üyelerinde dahi, kendi refah rejimlerini korumaya gayretlerin Birlik düzeyinde uygulanan politikalara üstün geldiğine şahit olunmaktadır.

KAYNAKÇA

ACAR, Mustafa. (2007) “Keynesyen İktisat ve Refah Devletinin Sonu”, Dünü ve Bugünüyle Sosyal Demokrasi, Demokrasi Platformu Dergisi, Yıl:3, Sayı:9.

BİLGİN, Vedat. (2005) “Sosyal Devlet Nereye Gidiyor veya Sosyal Devletin Alternatifleri Nelerdir”, Siyaset ve Toplum, Sayı:3.

BİLGİN, Vedat. (2007) Türkiye’de Değişimin Dinamikleri, Lotus Yayınları, Ankara.

BOZKURT, Veysel. (2005) Değişen Dünyada Sosyoloji, 3. Baskı, Aktüel Yayınları, İstanbul.

- DEACON, Bob. (2006) “Küreselleşme ve Sosyal Politika: Hakkaniyetli Bir Refaha Tehdit”, Sosyal Politika Yazıları, Der: Ayşe Buğra Çağlar Keyder, çev. Burcu Çakar; Utku Balaban, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- DPT. (2000) Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT:2542.
- ERKSİNE, Angus. (2003) “The Approaches and Methods of Social Policy”, The Student’s Companion to Social Policy, Ed: P. ALCOCK; A. ERKSİNE; M. MAY, Blackwell Publishing.
- GORDENKER, L. Weiss T.G.. (1996) “Pluralizing Global Governance: Analytical Approaches and Dimensions”, Ed: L. Gordenker; T. G. Weiss, NGOS, The UN and Global Governance, Lynne Rienner, London.
- GORZ, Andre. (2001) Yaşadığımız Sefalet, Çev: N. TUTAL, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- HIRST, Paul, THOMPSON, Grahame. (2003) Küreselleşme Sorgulanıyor, Çev: Çağla Erdem; Elif Yücel, 3. Baskı, Dost Kitabevi, Ankara.
- İNSEL, Ahmet. (2005) “Kamuyu Değil, Devleti Daraltmak”, Neo-Liberalizm Hegemonyanın Yeni Dili, 2. Baskı, Birikim Yayınları, İstanbul.
- KAZGAN, Gülten. (2002) Küreselleşme ve Ulus Devlet Yeni Ekonomik Düzen, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları No:5, İstanbul.
- KESSLER, Gerhard. (1948) İçtimai Siyaset, İstanbul.
- KLEINMAN, Mark. (2006) “Kriz Mi? Ne Krizi? Avrupa Refah Devletlerinde Süreklilik ve Değişim”, Sosyal Politika Yazıları, Der: Ayşe Buğra Çağlar Keyder, çev. Burcu Çakar; Utku Balaban, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- KORAY, Meryem. (1992) Endüstri İlişkileri, BASİSEN Eğitim ve Kültür Yayınları:22, İzmir.
- KORAY, Meryem. (1998) “Sendikalar İçin Bir Gelecek Var mı?”, Prof. Dr. Metin Kutsal’a Armağan, TÜHİS Yayınları, Yayın No:25, Ankara.
- MARLIERE, Philippe. (2007) “Avrupa’da Sosyal Demokrasi: Süreklilik ve Değişim”, Dünü ve Bugünüyle Sosyal Demokrasi, Çev: Bilal Canatan, Demokrasi Platformu Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 9.
- MUNCK, Ronaldo. (2003) Emeğin Yeni Dünyası, Çev. Mahmut Tekçe, Kitap Yayınevi, İstanbul.
- ÖZDEMİR, Süleyman. (2004) Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, İstanbul Ticaret Odası Yayınları No:2004/69, İstanbul.
- SYKES, Rob. (2003) “Social Policy and Globalization”, The Student’s Companion to Social Policy, Ed: P. ALCOCK; A. ERKSİNE; M. MAY, Blackwell Publishing.
- ŞENKAL, Abdulkadir. (2005) Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika, Alfa Yayınları, İstanbul.

- ŞİMŞEK, Birgül. (2000) “Gönüllü Kuruluşların Küreselleşmesi”, Küreselleşmenin İnsani Yüzü, Derleyen: Veysel Bozkurt, Alfa Yayınları, İstanbul.
- USLU, İbrahim. (1999) Bir Sosyal Siyaset Vasıtası Olarak Kar Gütmeyen Kuruluşlar: ABD Örneği, Yayınlanmamış Doktora tezi, İstanbul.
- YALINPALA, Jale. (2002) “Küreselleşmenin Emek Piyasası ve İstihdam Üzerindeki Etkileri”, Küreselleşme: İktisadi Yönelimler ve Sosyo-Politik Karşıtlıklar, Der: Alkan SOYAK, Om Yayınevi, İstanbul.
- YEATES, Nicola. (2001) *Globalization&Social Policy*, Sage Publications, London.
- YILDIZ, Osman. (2002) “Birleşmiş Milletlerin Yoksulluğun Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Yaklaşımı”, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ed. Coşkun can Aktan, Hak-İş Yayınları, s.831.